

DUYGUSAL ZEKÂ ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİLİRLİĞİNİN AKADEMİSYENLER ÜZERİNDE İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE VALIDITY AND RELIABILITY OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE
SCALE ON THE ACADEMICIANS

Dr. Uyum ELİTOK

Batman Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, uyumyilmaz@gmail.com, Batman/ TÜRKİYE

ÖZET

Kendini tanıma, kontrol etme, motive etmenin yanında, kendini başka insanların yerine koyma ve amaca yönelik sosyalleşmeyi kapsayan; son dönemlerde üzerinde çok tartışılan bir kavram olan duygusal zekâ kavramı başarının kilit rolünü de üstlenmektedir. Başarıda önemi büyük olan kavramın geliştirilmesi mümkündür. Ancak geliştirilmesi için ölçülebilirliktir. Bu çerçevede çalışmada Chan'in (2006) duygusal zekâ ölçeği yapı olarak geçerliği ve güvenilirliği test edilmiştir. 2006 yılı sonrası kurulan üniversitelerde görev yapan akademisyenler örnekleminde geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş ve iyi uyuma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, Duygusal Zekâ Ölçeği, Doğrulayıcı Faktör Analizi, İkinci Düzey Faktör Analizi

ABSTRACT

In addition to self-knowledge, control, motivation, including self-replacement and other socialization; the concept of emotional intelligence, which is a highly debated concept in recent times, also plays a key role in success. It is possible to develop the concept of importance in success. However, it should be measurable for development. In this study, Chan's (2006) test of validity and reliability as an emotional intelligence scale was tested. It is concluded that the validity and reliability of the academicians working in universities established in 2006 have been tested and found to be in good agreement.

Key Words: Emotional Intelligence, Emotional Intelligence Scale, Confirmatory Factor Analysis, Second Level Factor Analysis

1. GİRİŞ

Zekâ çok eski bir kavram olmanın yanında tarihteki büyük medeniyetlerin gelişiminde zekâ ve yeteneklere göre istihdam önemli rol almaktadır. Modern bilim zekâyâ karşı genel bakışı zekâyı çeşitlendirerek değiştirmiştir. 19. Y.Y.'da İngiltere de başlayan zekâ testi çalışmaları 1908'de Simon ve Binet'in (www.tzv.org) ilk zekâ testini oluşturması ve resmi olarak uygulamasıyla devam etmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında ABD ordusunun Alfa Zekâ Testi'ni kullanmasıyla zekâ testleri tüm dünyanın dikkatini daha çok çekmiş ve bu alandaki çalışmalar zirve yapmıştır (Bailey ve Stadt, 1973: 60). Ancak her ne kadar zekâ türleri bilimsel olarak sınıflandırılmış olsa da 20. Y.Y. sonlarına kadar zekâ testi dendiğinde IQ testleri akla gelmekte ve uygulanmaktaydı. Proctor (1920) öğrenciler üzerine yaptığı çalışmada IQ'nun öğrenci başarısını olumlu etkilediğini bulgulamıştır ve zekâ testinin öğrenci başarı düzeyini tahmin etmede önemli olduğunu savunmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmaların pek çoğu ise IQ'nun bireyin hayattaki başarısında anlamlı etkisi olmadığı yönünde sonuçlar verince duygusal zekâ (EQ) kavramı öne çıkmaya başlamıştır (Goleman, 2006). Bu değişimin temel nedenleri iş yapış şekillerinin değişmesi, iletişim çağına geçiş, sosyal sermaye gibi kavramların incelenmesiyle tartışılabilir.

Günümüzde araştırma sonuçları duygusal zekânın hayattaki başarıda baskın bir rol oynadığına yöneliktir. Bu bağlamda duygusal zekânın ölçülebilmesi önem kazanmıştır. Literatürde EQ testlerine sıkça rastlanmakla beraber bu testlerin soru sayısının yüksek oluşu araştırmacılar açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Chan'in (2006) zekâ testi diğer EQ testlerine nazaran

soru sayısı bakımından daha düşüktür. Bu perspektiften araştırmacılara kolaylık sağlamakla beraber geçerlik ve güvenilirlik konusunda yeterli olup olmadığı sorusunu da akla getirmektedir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Duygusal zekâ, bireyin kendi ve başkalarının duygularını izleyebilme, bu duyguları ayırt edebilme ve bu süreçlerden elde ettiği bilgiyi düşünce ve davranışlarında kullanabilme yeteneği şeklinde tanımlanmaktadır (Salovey ve Mayer, 1990). Bar-On (1997) ise duygusal zekâyı bireyin çevresinden gelen baskı ve taleplere karşı etkili şekilde davranış ortaya koyabilmede bireye yardımcı olacak, kişisel ve duygusal sosyal yeterlilik becerileri olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda duygusal zekâ, bireyin kendi duygularını anlayıp yönlendirmesiyle başlayan ve empati duygusunun gelişimiyle başkalarının duygularını anlamlandırıp yönlendirmesiyle devam eden bir süreç ve geliştirilebilir bir olgu olarak tanımlanabilir. Duygusal zekâ literatürde genellikle dört boyutta incelenmektedir. Bunlar kendi duygularını anlayabilme, kendi duygularını yönlendirebilme, başkalarının duygularını anlayabilme ve başkalarının duygularını yönlendirebilme şeklindedir.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu bölümde araştırmanın amacı, örnekleme, veri toplama yöntemi ve ölçek ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Chan'ın (2006) duygusal zekâ ve tükenmişlik arasındaki ilişkisini incelemiş olduğu çalışmasında kullandığı duygusal zekâ ölçeğinin yapısal olarak geçerliliği ve güvenilirliğinin test edilmesi amaçlanmıştır.

3.2. Örneklem

Çalışmanın örnekleme 2006 yılı sonrasında kurulan Bingöl Üniversitesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Batman Üniversitesi ve Iğdır Üniversitesinde görev yapan 202 akademisyenden oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Ölçekler

Çalışmada nicel yöntemlerden anket yoluyla veri toplama tekniği kullanılmıştır. Anketler yüz yüze görüşülerek yapılmış olup elde edilen veriler SPSS 23.00 ve AMOS 24.00 istatistik programları ile analiz edilmiştir. Anket kişisel bilgilerden (8 soru), duygusal zekâ ölçeğinden (Chan, 2006), (12 soru) ve tükenmişlik ölçeğinden (Maslach, 1981) ölçeği (22 soru) olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Duygusal zekâ ve tükenmişlik ölçeği beşli Likert tipinde hazırlanmıştır. Ancak tükenmişlik ölçeği bu çalışmada değerlendirmeye alınmamıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analiz süreci altı aşamadan oluşmaktadır.

Birinci Aşama: Orjinali İngilizce olan ölçek maddeleri iki dil bilimci tarafından Türkçeye çevrilmiş daha sonra geri İngilizceye çevrilerek anlam kayması olup olmadığı kontrol edilmiştir. Çeviri anketin uygunluğu için konusunda uzman akademisyenlerin görüşü alındıktan sonra anketin son hali oluşturulmuştur.

İkinci Aşama: Ölçeğin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla Kaiser Meyer Olkin ve Bartlett Küresellik testi yapılmış ve istatistiksel olarak anlamlılık aranmıştır.

Üçüncü Aşama: Ölçeğe varimax rotasyonu ve temel bileşenler yöntemiyle açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Dördüncü Aşama: Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ortaya konan dört faktörün iç tutarlılığının belirlenmesi amacıyla faktörlere güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach Alfa değerlerine bakılmıştır.

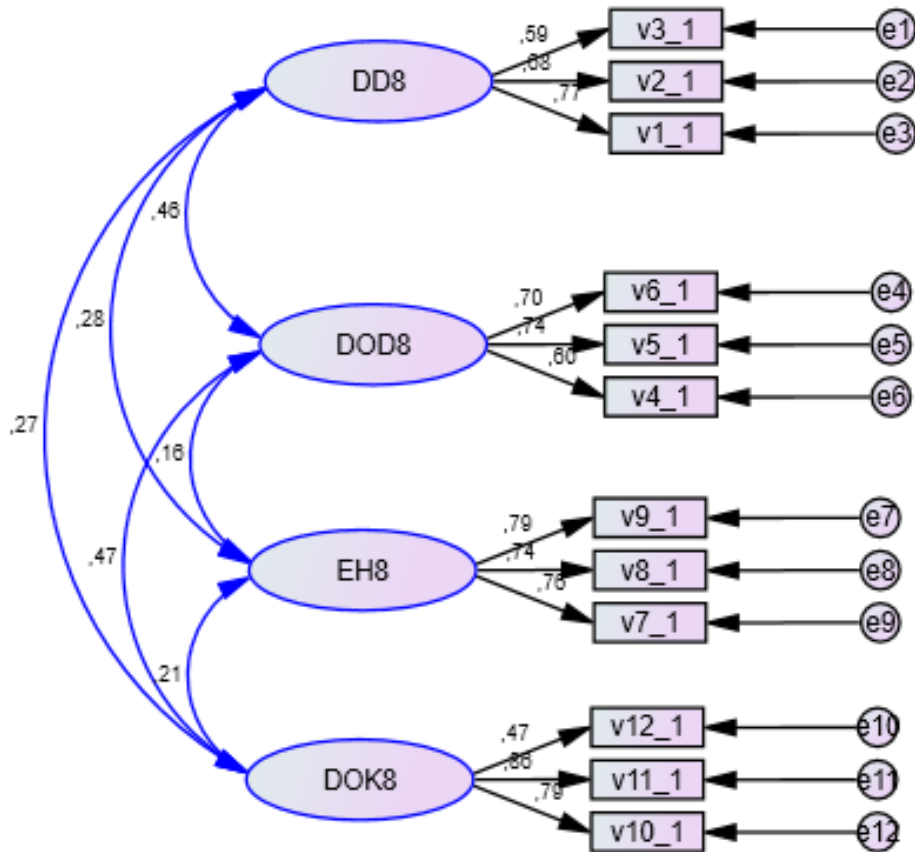
Beşinci Aşama: Elde edilen dört faktöre doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış ve modelin uyum iyilik indeksleri incelenmiştir.

Altıncı Aşama: DFA sonucu iyi uyum gösteren modelin duygusal zekâ değişkeni altında toplanması amacıyla ikinci düzey çok faktörlü model oluşturulmuş ve yeni modelin uyum iyilik indeksleri değerlendirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Duygusal zekâ ölçeğinin faktör analizine uygunluğunun belirlenmesi amacıyla yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik değerinin 0,722 olması; örneklemin faktör analizi için iyi uygunluğa sahip olduğunu (Kalaycı, 2015) ve Bartlett küresellik testi ki kare 741,010 ve $p=0,000 < 0,05$ derecesinde istatistiksel olarak anlamlı (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2013) olduğunu göstermektedir. Varimax dik döndürme ve temel bileşenler yöntemi ile analiz edilen ölçek maddeleri dört faktörde toplanmakta ve toplam varyansın %67,8272'sini açıklamaktadır. Faktörler 'Duygusal Değerlendirme', 'Duyguların Olumlu Düzenlenmesi', 'Empatik Hassasiyet' ve 'Duyguların Olumlu Kullanımı' şeklinde adlandırılmıştır. Faktörlerin iç tutarlılık analizleri sonucunda elde edilen Cronbach Alfa değerleri Duygusal Değerlendirme için 0,713, Duyguların Olumlu Düzenlenmesi için 0,718, Empatik Hassasiyet için 0,803 ve Duyguların Olumlu Kullanımı için 0,732 şeklindedir. Elde edilen değerler $0,70 < \alpha < 0,80$ aralığında bulunduğundan güvenilir olarak kabul edilmektedir (Özdamar, 2016).

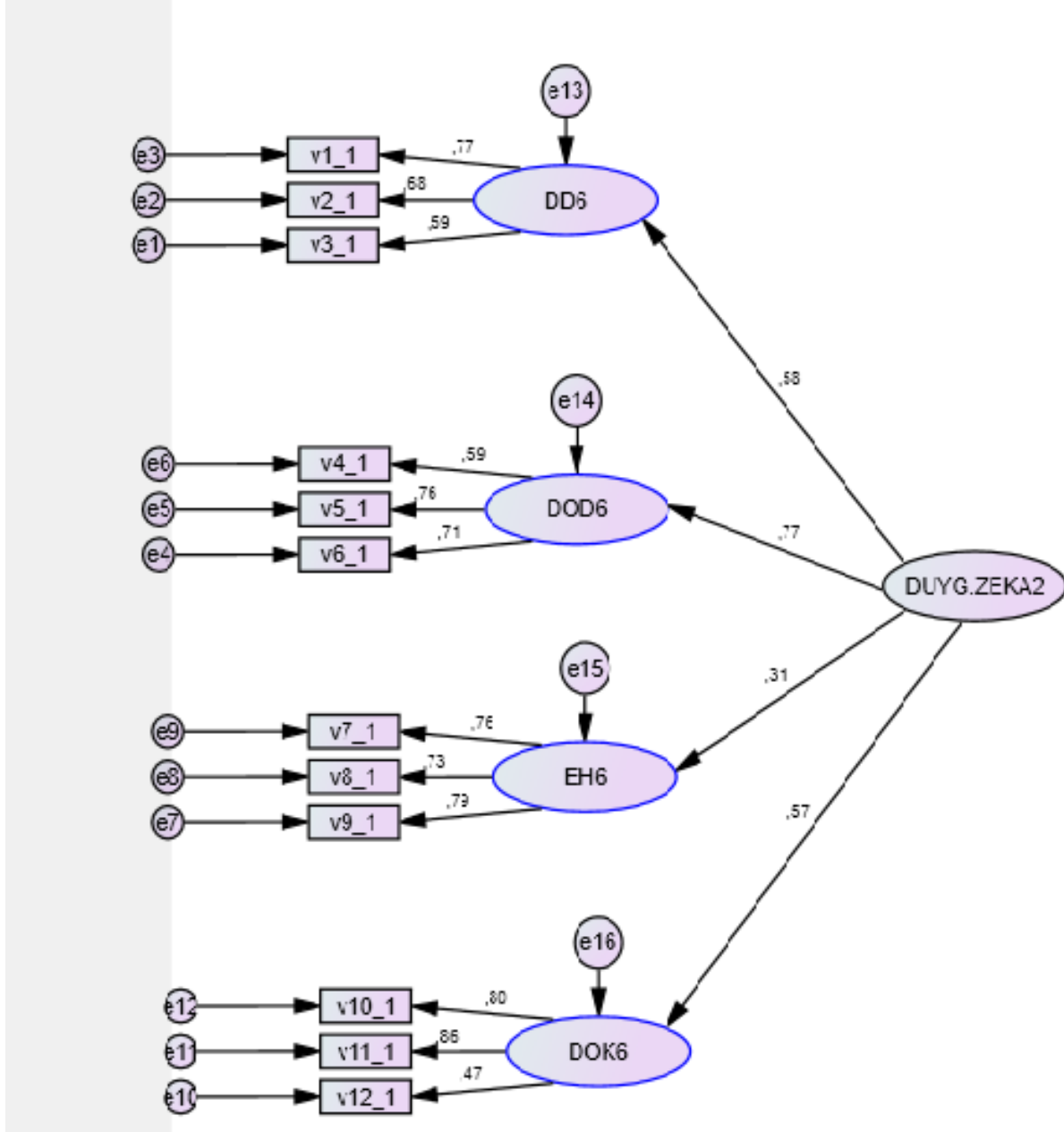
Doğrulayıcı faktör analizi uygulanmış ölçeğin modeli Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Duygusal Zekâ Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli

Şekil 1’de görüldüğü üzere duygusal zekâ dört faktörden oluşmaktadır. Modelin uyum iyilik değerleri $X^2/df= 1,810$, $GFI=0,937$, $IFI= 0,945$, $TLI= 0,923$, $CFI= 0,944$ ve $RMSEA= 0,063$ şeklinde olup model iyi uyuma sahiptir.

Şekil 1 incelendiğinde modelde duygusal zekâ değişkeninin olmadığı göze çarpmaktadır. Birinci düzey faktör analizlerinde alt boyutlar görünürken araştırma konusu olan gizil değişken duygusal zekâ gözükmemektedir. Duygusal zekânın tek bir kapsayıcı değişken olarak modele dâhil edildiği yeni model, ikinci düzey çok faktörlü modeldir (Meydan ve Şeşen, 2015). Duygusal zekâ değişkeninin modele dâhil edildiği yeni model Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2: İkinci Düzey Çok Faktörlü Duygusal Zekâ Modeli

Şekil 2’de duygusal zekâ ölçeğinin ikinci düzey çok faktörlü modeli sunulmuştur. Gözlemlenen değişkenlerin oluşturduğu dört alt gizil değişkenin duygusal zekâ boyutunu oluşturduğu modelin uyum iyilik indeksleri $X^2/df= 1,828$, $GFI=0,934$, $IFI= 0,942$, $TLI= 0,921$, $CFI= 0,940$ ve $RMSEA= 0,064$ şeklindedir ve model iyi uyuma sahiptir.

5. SONUÇ

Çalışma Chan'in (2006) duygusal zekâ ölçeğine yeniden geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapmayı amaçlamaktadır. Araştırmada anket yoluyla veri toplama yöntemi kullanılmış olup 202 akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Güvenilirlik analizi sonucu Cronbach Alfa değeri 0,776 şeklinde bulgulanmış olup ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen verilere önce açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizine göre ölçek dört faktörden oluşmakta ve bu dört faktör toplam varyansın % 67,827'sini açıklamaktadır. Açıklayıcı faktör analizi ile faktörler belirlendikten sonra faktörler doğrulayıcı faktör analizi ile tekrar test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen uyum indeksleri sonucu $X^2/df=1,810$, $GFI=0,937$, $IFI=0,945$, $TLI=0,923$, $CFI=0,944$ ve $RMSEA=0,063$ şeklinde hesaplanmıştır. Uyum indeksleri sonuçları modelin iyi bir uyuma sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu dört faktörün (duygusal değerlendirme, duyguların olumlu düzenlenmesi, empatik hassasiyet ve duyguların olumlu kullanımı) duygusal zekâ değişkeni altında toplanması amacıyla ikinci düzey çok faktörlü model oluşturulmuştur. Modelin uyum iyilik indekslerinin $X^2/df=1,828$, $GFI=0,934$, $IFI=0,942$, $TLI=0,921$, $CFI=0,940$ ve $RMSEA=0,064$ şeklinde olması modelin iyi uyuma sahip olduğunu göstermektedir.

Chan'in (2006) duygusal zekâ ölçeğinin 2006 yılı sonrası kurulan üniversitelerde görev yapan akademisyenler örnekleminde geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş ve iyi uyuma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bailey, L., Stadt, R. (1973). Career Education: New Approaches Two Human Development. Illinois: McKnight Publishing.
- Bar-On, R. (1997). Bar-On Emotional Quotient Inventory User's Manual. Toronto: MHS Inc.
- Chan, D.,W. (2006). Emotional Intelligence and Components of Burnout Among Chinese Secondary School Teachers in Hong Kong. Teaching and Teacher Education, 22: 1042-1054.
- Durmuş, B., Yurtkoru, S., Çinko, M. (2013). Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Goleman, D. (2006). Emotional Intelligence. Bantam.
- Kalaycı, Ş. (2015). Spss Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayınevi.
- Meydan, C. H., Şeşen H. (2015). Yapısal Eşitlik Modellemesi Amos Uygulamaları. 2. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özdamar, K. (2016). Ölçek ve Test Geliştirme Yapısal Eşitlik Modellemesi. İstanbul: Nisan Kitapevi.
- Proctor, W. (1920). Psychological Tests as A Means of Measuring The Probable School Success of High School Pupils. The Journal of Educational Research, 1(4) , 258-270.
- Salovey, P., Mayer, J., (1990). Emotional Intelligence. Imagination. Cognition and Personality, 9(3), 185-211.
- Türkiye Zeka Vakfı. https://www.tzv.org.tr/#/zeka/zeka_testleri, Erişim Tarihi: 25.01.2019.